

Forfatter: Ørsted, Hans Christian

Titel: BREV TIL: Manthey, Johan Georg Ludvig FRA: Ørsted, Hans Christian (1803-12)

Citation: Ørsted, Hans Christian : "BREV TIL: Manthey, Johan Georg Ludvig FRA: Ørsted, Hans Christian (1803-12)", i *Breve fra og til Hans Christian Ørsted*, Th. Linds, s. 173.
Onlineudgave fra Danmarks Breve: <https://tekster.kb.dk/text/letters-002053861-X00-shoot-L002053861X000027.pdf> (tilgået 29. april 2024)

Anvendt udgave: Breve fra og til Hans Christian Ørsted

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Til Samme.

December 1803.

Den 1ste December reiste vi til Haarlem, hvor jeg var saa lykkelig endnu at træffe Professor Mattiæ hjemme samme s. 174Aften. Han førte mig strax til van Marum, med hvem jeg havde en lang Samtale over Ritters nyeste Forsøg. Van Marum er ingen Ven af Ritter og er især misfornøiet med hans dunkle Sprog. Imidlertid indlod han sig dog derover, og det blev aftalt, at vi skulde anvende et Par Dage sammen for at repetere de Ritterske Forsøg. Da v. M. ikke strax den følgende Dag havde Tid dertil, blev det aftalt, at jeg først skulde tage et Par Dage til Amsterdam og derpaa komme tilbage til Haarlem. Jeg tog derfor den følgende Dag til Amsterdam, i Selskab med min Landsmand og Mattiæ. Denne Sidste forskaffede os Entrée i en Koncert, som holdtes i felix mentis, hvor vi altsaa tilbragte Aftenen. De har sikkert selv seet dette Selskabs glimrende Koncertsal, der ved sin Størrelse og Form saa meget udmærker sig.

Den 3die besøgte jeg Rabeholm, en Landsmand, til hvem Hasler havde givet mig Adresse. Det er en forhenværende kjøbenhavnsk Student, der har givet sig til Handelen, og som nu er paa et Komptoir, som fører Navn af Weddike & Wendel, hvor Principalen er af dansk Extraktion. Mattiæ førte mig til Dr. Richter, Søn af den berømte Professor i Göttingen. Denne, som jeg ogsaa har kjendt i Paris, førte Wolfhagen og mig ind i det amsterdamske Huis, en Art af Klub. Vi besaae ogsaa sammen det amsterdamske Raadhuus, denne store og skønne Bygning, som hviler paa 11,000 svære Pæle og overhovedet ved sin Kostbarhed og Pragt giver en Idee om Amsterdams forrige Rigdom. I Selskab med Mattiæ besøgte jeg ogsaa den agtværdige van Schwinden, der i Dag kun havde liden Tid tilovers, men som bad mig besøge sig oftere. Ved de faa Øieblikkes Samtale vi havde, saae jeg allerede Glimt af den Mand, hvis filosofiske Blik ophøier ham over næsten alle hans Tidsalders Lærde. En Antipode af ham fandt s. 175jeg i Lawerenburgh, hos hvem jeg ligeledes var i Selskab med Mattiæ. Hos ham vilde man sikkert forgjæves søge om van Schwindens Liberalitet og omfattende Blik. Vor Samtale var ogsaa noget vanskelig, derved at Lawerenburgh hverken kan ordentligt Tydsk eller Fransk. Vi maatte hjælpe os derved, at jeg talte meget langsomt og distinkt Fransk, og Lawerenburgh svarede mig paa Hollandsk. Naar vi ikke ret forstode hinanden, tjente Mattiæ os til Tolk. Endeligen besøgte jeg ogsaa Dr. Deimann, med hvem jeg kun havde nogle Minuters Samtale, men hvorved jeg dog begyndte et interessant Bekjendskab. Om Aftenen var jeg med Rabeholm og Wolfhagen i Komodie, hvor vi saae den hollandske Opera. Man kan ikke nægte det hollandske Sprog en vis Velklang, der maaskee gjør det mere skikket til Sang end det Tydske, uagtet det i filosofisk og æsthetisk Henseende forresten ikke kan sammenlignes dermed. Det er høist unaturligt, synes mig, at Hollænderne mere søge at efterligne det Franske end det Tydske. Jeg troede at være i en Pariser-Opera eller at høre Eleven fra et Pariser-Theater, saaledes kopierede de de Franske-Balletten var ikke slet.

Den 4de vare vi i Raadhuus med Rabeholm og om Aftenen i Koncert i Komodiehuset. Jeg traf der den danske Consul Dull, der frygter for Intet saa meget som for at være de Danske til Tjeneste. Jeg erfarede af ham, at en Broder af Prof. Rahbek i Kjøbenhavn opholder sig i Amsterdam og er paa hans Komptoir.

Den 5te reiste jeg tilbage til Haarlem og besøgte van Marum endnu om Aftenen.

Den 6te og 7de anstillede jeg i van Marums Nærværelse de Ritterske Forjøg, med Ladningsapparatet. De lykkedes særdeles vel og overbeviste den vantro van Marum, hvis s. 176Sandhedskærlighed jeg iøvrigt maa give al Roes. Wolfhagen, Mattiæ, en Amsterdamer Kjøbmand van Dyk, og en Viinhandler Jungeling vare derved tilstede.

Med van Schwinden havde jeg ogsaa i Dag en ret lang og mig saare interessant Samtale, især over Videnskabernes nærværende Tilstand. Han dømmes derom med en Aandsfrihed, som jeg kun sjældent har fundet hos saa gamle Lærde. Jeg var saa lykkelig at træffe sammen med ham i adskillige Ideer, og dette frembragte mellem os en Fortrolighed, som man ellers ikke saasart opnaaer. Han gav mig til Erindring et Skrift af den berømte Knight, der har anstillet saamange magnetiske Forsøg. Knight havde givet det til Camper, Camper til van Schwinden. Han viste mig, blandt flere gamle Dissertationer, en, som var holdt i Leyden, i det 6te Decennium af det 18de Aarhundrede, over Volumensforandringerne, ved forskjellige Metaller Forening, hvilket Skrift skal indeholde Ting, som endnu ei ere bekjendte. V. S. beder Dem hilse paa det Venskabeligste, han erindrer sig Dem med udmærket Høiagtelse.

Den 11te var jeg med Wolfhagen og Rabeholm i Zaardam, hvor den russiske Keiser Peter den Første har arbejdet paa Skibsværftet. Vi saae det Huus, som denne store Mand havde beboet, en ussel Træhytte, ganske indrettet for en simpel Arbejder. Dette Sted er særdeles berømt for sin Reenlighed og for sin hele hollandske Nationalitet. Da det var en Søndag, havde vi megen Leilighed til at see Exempter derpaa. Vi gik i Kirkerne og saae der de unge Piger, klædte i deres Bedstemødres Dragt, med en Masse af Guld, som man ellers ikke mere finder anvendt til Prydelser. Det er meget vanskeligt at komme ind i disse Huse. Til Lykke kjendte Rabeholm en af Indvaanerne, til hvem han førte os. At beskrive den hele s. 177Elegants, som der hersker, vilde være for vidtløftigt, jeg maa blot fortælle, at ved Døren ligge hvide Servietter, hvorpaa man maa træde, paa det at man kan see, at intet Spor af Smuds er paa Fødderne, førend man træder ind i Stuen Byens Gader ere belagte med Muursteen heelt igjennem og skures flittigen.

Den 12te var jeg indbudet til Kaffe hos. Deimann, som forekom mig mere vindig, end jeg havde ventet. Jeg besøgte ogsaa i Dag Sømandsskolen, hvor unge Matroser opdrages. Alt er der indrettet paa Sømaneer; man sover i Hængematter, som hver reder selv, man spiser Skibskost paa Træbrikker. Det synes, at Eleverne dannes og underrettes ret vel der. Den botaniske Have saae jeg ogsaa i Dag; men formedelst Aarstiden var kun lidet deraf at profitere.

Den 13de reiste vi med Trakskøiten til Narden. Da den ordinaire Post ikke gaaer den korteste eller beqvemmeste Vei, da vi desuden vare to Personer, og Veirliget gjorde det yderst udmattende at reise om Natten, valgte vi hellere at tage videre med Extrapost. Vi vandt just ikke meget ved denne Beslutning. Den første Dag tilbragte vi fra om Morgenen Kl. 6 til om Aftenen Kl. 12 paa 8 Miil, og paa ingen af de følgende Dage naaede vi saa langt. De to sidste Dage, nemlig den 17de og 18de December, havde vi skrækkelig meget at udstaae af en skarp Nordenvind, paa de aabne Vogne; mit Ansigt var ganske opsvulmet deraf. Det var ikke muligt, hverken ved Drikkepenge eller noget andet Middel, at faae de træge Postilloner til at kjøre mere end en halv Miil om Timen, hvilket man der kalder Stunde halten. Den 18de om Aftenen ankom vi til Bremen.

Den 19de gjorde jeg Bekjendtskab med Dr. Heinecken og Dr. Treviranus. I den Sidste fandt jeg i Særdeleshed en s. 178meget interessant Mand. Jeg underholdt mig en Deel med ham over den dyriske Magnetismus, hvorom han fortalte mig interessante Observationer. Saaledes som han forklarede mig Manipulationen, taber den alt sit Mystiske og egner sig virkeligen til fysikalsk Undersøgelse.

12

Den 20de og 21de gjorde jeg Bekjendtskab med adskillige Andre, fornemmeligen med Dr. Olbers. Denne mærkværdige Mand arbejder mere og sover mindre end Nogen, jeg ellers kjender. Han har en udbredt Praxis, som nøder ham til at gaae ud om Morgenen Kl. 8; han holder Selskab eller gaaer ud om Aftenen, han anstiller astronomiske Observationer om Natten, og dog seer han sund og stærk ud. Jeg hører og, at han har mange Børn. En vis Dr. Pohlenstädt, af Wolfhagens Bekjendtskab, førte os i Raadskjælderen, hvor det ansees for en Begunstigelse at smage de bedste Vine. Det er overmande gammel Rhinskviin, som udgjør Hovedsagen. Den kostbareste indeholdes i en Afdeling, som kaldes Rosen, den af anden Klasse i en Afdeling, som kaldes de 12 Apostle, efter dens 12 Oxehoveder. Hertugen af York og de andre engelske Officerer besøgte ofte dette Sted, da de vare i Egnen af Bremen. En anden Ven af Wolfhagen, en Dr. Oehlshausen, bragte os i den fornemste Klub her, hvilken fører Navn af die Erholung. Jeg havde tun kort Tid at være der og fik altsaa ikke Lejlighed til at see Andet end en Deel af det ret smukke Lokale. Ved Dr. Treviranus blev jeg indført i det herværende Musæum, et Institut, der meget kommer overeens med Athenéerne i Paris, men som dog synes at have endnu mere Udstrækning. Man har dertil en Samling af Naturalier, som ikke er slet, og en Samling af physiske Instrumenter, hvoriblandt Plader til et Voltaisk Apparat, af en udmærket Størrelse. Adskillige af Stadens Lærde holde Forelæsninger der.

s. 179Den sidste Aften i Bremen tilbragte jeg hos Dr. Heinecken, hvor adskillige Venner af Naturvidenskaberne vare indbudne, deriblandt var en Prof. Martens, som skal være en udmærket Botaniker. Han klagede, som ogsaa mange andre Lærde, over Kjøbenhavnernes Efterladenhed i at skrive. Han var især utilfreds med Prof. Wahl, som han dog synes selv at have stødt for Hovedet ved paradoxe Udtalelser.

Den 22de forlod jeg, i Selskab med Wolfhagen og en Hr. Lorent fra Hamburg, Bremen og ankom den 23de om Aftenen i Haarburg. Den 24de gik vi over Elben, halvt paa Jis, halvt i Jisbaade. Overfarten var temmelig lang, og først hen imod Middag ankom vi i Hamburg. Jeg gik strax hen at følge Dr. Lehmann, som jeg ventede at træffe her; men han var til min Bedrøvelse endnu ikke ankommen.

Den 25de besøgte jeg Domherren Meyer, til hvem Gregoire havde givet mig et Brev; han indførte mig om Aftenen i Harmonien, en Klub, hvor der gaves en skøn Koncert. En Demoiselle Lacroix, fra det franske Theater, udmærkede sig ved sin skønne Stemme og en Hr. Romberg ved sin Styrke paa Violoncellen.

Den 26de besøgte jeg Hr. von Eyben, dansk Gesandt her, da jeg vidste, at han gjerne faae, at jeg som reisende Dansk kom til ham. Jeg var der siden om Middagen, med en Conferentsraad v. Qvalen, Justitsraad Albrecht, to Officerer v. Qvalen og nogle Fruentimmer. Af Gesandts Kone hørte jeg mange haanlige og ufornuftige Domme over det danske Sprog. Det er ubehageligt at høre, hvorledes de fleste Holstenere ikke ansee Danmark for deres Fædreland, ikke lade nogen Lejlighed gaae forbi til at vise deres Had mod Alt, hvad der er Dansk. Lehmann har den gode Idee, at Enhver, som vilde være Embedsmand i Holsteen, skulde lære Dansk, og Enhver, der vilde ansættes s. 180i Danmark, skulde lære Tydsk. Dette vilde uden Tvivl meget forene begge Nationerne. Hos Schmeier aflagde jeg ogsaa i Dag et Beføg og fandt hos ham den artigste Modtagelse. Han syntes at være meget tilfreds med mit Skrift over Winterl, hvilket dog maaskee var blot Complaisance. I hvorom al Ting er, saa har jeg Grund til at være meget tilfreds med, at han har lovet at skjænke mig ret meget af sin Tid, medens jeg er her. Imorgen Formiddag gaaer jeg til ham og skal spise hos ham til Middag.

12*

Jeg agter at blive her endnu en otte Dages Tid, eller rettere til jeg faaer Brev fra Dem; thi jeg behøver endnu nogle Penge for at reise til Kjøbenhavn.

Jeg glæder mig nu til snart at samles med Dem, i Deres Selskab udvikle og prøve mine Ideer og maaskee ofte. i Deres Selskab, arbeide til Videnskabens eller Fædrelandets Nytte. Jeg arbeider for nærværende Tid, i mine Fritimer, hyppigt paa en Afhandling over Ufuldkommenheden af vore nærværende chemiske Kundskaber. Hvad jeg har, er endnu kun Fragmenter; men jeg seer, at Materien er uendelig rig og tillader Udviklinger, der ikke kunne være uvigtige; Arbeidet vil være stort og fordre megen Læsning; thi uden at have paany læst Baco og Kant og uden at have gennemstuderet adskillige klassiske Physikere, f. Ex. Crawford, kan jeg ikke udgive det. Jeg har med dette Skrift en saa omfattende Hensigt, at jeg ikke uden den strengeste Kritik vil lade det see Lyset. Jeg haaber især at profiteere af Deres Kritik, hvilken Deres Venskab sikkert ikke vil nægte mig.

Med inderligt Venskab og Høiagtelse
Ørsted.